

KACZMARCZYK ADRIENNE

Liszt műsorválasztása Pest-Buda számára. A weimari szimfonikus szerző művei

Liszt Ferenc hangversenyei élénken foglalkoztatták a kortársakat attól kezdve, hogy az 1820-as évek elején csodagyermekként színpadra lépett egészen 1886 nyarán bekövetkezett haláláig. Hat és fél évtizedes művészi pályáján Liszt tudatosan törekedett arra, hogy közönségével kölcsönösen előnyös viszonyt alakítson ki. 1823 és 1847 között pianistaként, majd virtuóz pályáját befejezve, 1848-tól kezdve főleg karmesterként, ritkábban pianistaként jelent meg a szélesebb nyilvánosság előtt. De jótékonyági hangversenyeken és ünnepélyeken, valamint barátai és zongora-mesterkurzusainak résztvevői előtt továbbra is zongorázott, hol szólódarabot előadva, hol kamaraegyüttesben közreműködve. Zongorajátéka, valamint az általa előadott vagy a vezényletével bemutatott mű közönségre gyakorolt hatása kezdettől fogva fő témája a róla szóló írásoknak. A koncertműsorok szisztematikus gyűjtése és kiértékelése az elmúlt évtizedekben indult meg. Részletesen ismerjük bécsi, angliai, német-, spanyol-, illetve oroszországi hangversenyeinek műsorát és sajtóvisszhangját Legány Dezső, William Wright, Michael Saffle, Wolfgang Seibold és Jakov Milstein monográfiáiból;¹ párizsi, illetve francia vidéki koncertjeit Geraldine Keeling, Eckhardt Mária, Jacqueline Bellas, Malou Haine és mások tanulmányaiból.² Liszt 1839–1840-es pozsonyi és pesti műsorait Dömötör Zsuzsa, Kovács Mária és Mona Ilona gyűjtötte össze, az 1846-ban Magyarországon és Erdélyben töltött három és fél hónap eseményeit Sziklavári Károly

-
- 1 Dezső LEGÁNY (Hg.): *Franz Liszt, Unbekannte Presse und Briefe aus Wien 1822–1886* (Budapest, Corvina, 1984); William WRIGHT: *Liszt and England* (Stuyvesant, NY, Pendragon Press, 2016) (= *Franz Liszt Studies* 16); Michael SAFFLE: *Liszt in Germany, 1840–1845* (Stuyvesant, NY, Pendragon Press, 1994); Wolfgang SEIBOLD: *Liszts Konzertreise durch Spanien 1844/45* (Laaber, Laaber Verlag, 2017); Jakov MILSTEJN: *Liszt Ferenc. I–II*. Ford. SUBIK István (Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1965).
  - 2 Írásaikat közli Nicolas DUFETEL – Malou HAINE (ed): *Franz Liszt: Un saltimbanque en province* (Lyon, Symétrie, 2007).

foglalta össze.³ Az 1869–1886 között itthon töltött hetek, hónapok hangversenyeiről Legány Dezső számolt be két könyvében.⁴ A monográfiák, e helyütt elegendő, ha csak Alan Walker három kötetes munkájára utalunk, szintén részletesen írnak az előadó Lisztről.⁵

Pianistaként Liszt jórészt a virtuóztól Európa szerte elvárt repertoárt játszotta, bravúrdarabokat és népszerű operák motívumaira komponált parafrázisokat. A korabeli sajtódokumentumok feltérképezésével azonban lehetővé vált a műsorválasztás egyéni motivációinak feltárása is. Nyilvánvalóvá vált, hogy Liszt messzeemenően figyelembe vette adott közönség zenei felkészültségét, nemzeti és vallási hovatartozását és érzékenységét. Például Beethoven szonátáit nagy számban csak bécsi koncertjein tűzte műsorra, ahol a közönség soraiban számos muzsikusra számíthatott, és ahol a Beethoven-tisztelet már korán kialakult. Másutt, például 1841–42-es koncertjei során Berlinben a hallgatóság protestáns vallását is figyelembe véve, *A hugenották* című Meyerbeer-opera motívumaira írt fantáziáját tűzte műsorra. A berlini műsorain gyakran szereplő egyéb német vagy osztrák kompozíciók, Mozart, Schubert, Weber és Mendelssohn művei, valamint Liszt könnyed beilleszkedése a helyi nemesi–értelmiségi körökbe, Dana Gooley számára azt sugallta, hogy addig szunnyadó német identitástudata ébredt fel ekkor benne.⁶ Turnéin Liszt gyakran tűzött műsorra népi-nemzeti dallamfeldolgozásokat. Párizsi tanára, a magát Herder hívének valló Anton Reicha tanácsát követte, aki arra buzdított, hogy a koncertező művész a közönségét nemzeti érzéseire apellálva nyerje meg magának. Johann Gottfried Herdernek meggyőződése volt, hogy a népművészeti alkotások a „néplélek” (*Volksgeist*) megnyilatkozásai. Felfogását *Volkslieder* című, német nyelvű antológiájával igyekezett megvilágítani, amelyben különféle eredetű népdal-, illetve népköltészet szövegeket, valamint több, a műköltészet népies vonulatába tartozó verset adott közre 1778–79-ben.⁷ Reicha *Traité de mélodie* című, 1814-ben megjelent munkájában a népköltészet mellett a népzene tanulmányozására biztatott.⁸ Liszt 1826-ban

3 DÖMÖTÖR Zsuzsa – KOVÁCS Mária – MONA Ilona – SZIKLAVÁRI Károly: *Liszt Ferenc utazásai a reformkori Magyarországon* (Budapest, Eötvös József Kiadó, 2015).

4 LEGÁNY Dezső: *Liszt Ferenc Magyarországon, 1869–1873* (Budapest, Zeneműkiadó Vállalat), 1976. Uő: *Liszt Ferenc Magyarországon, 1874–1886* (Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1986).

5 ALAN WALKER: *Liszt Ferenc 1. A virtuóz évek, 1811–1847*. Ford. Rác Judit (Budapest, Editio Musica Budapest, 1986); uő: *Liszt Ferenc 2. A weimari évek, 1848–1861*. Ford. Rác Judit (Budapest, Editio Musica Budapest, 1994); uő: *Liszt Ferenc 3. Az utolsó évek, 1861–1886*. Ford. Fejérvári Boldizsár (Budapest, Editio Musica Budapest, 2003).

6 DANA GOOLEY: *The Virtuoso Liszt* (Cambridge, Cambridge University Press), 2004, ide 156–201.

7 JOHANN GOTTFRIED HERDER: *Volkslieder. I-II* (Leipzig, Weygand, 1778, 1779). A 2., bővített kiadás *Stimmen der Völker in Liedern* címmel, Johann von MÜLLER gondozásában jelent meg (Tübingen, J. G. Cotta, 1807).

8 Lásd mindenképp az „Observation sur les airs nationaux” című fejezetet.

csak néhány hónapon át vett leckéket Reichától, de zeneszerzéstankönyveit, köztük a *Traité de mélodie*-t később is tanulmányozta.⁹ Hogy Reicha tanítása visszhangra talált benne, bizonyítja az a párizsi évekből fennmaradt vázlatfüzete, amelyben népi dallamokat jegyzett és dolgozott fel.¹⁰ Az ad hoc népi-nemzeti feldolgozások közül jónéhányat utóbb kidolgozott és megjelentetett, de egyetlen repertoár sem kötötte le figyelmét olyan hosszan és intenzíven, mint a magyaros stílus (*style hongrois*) – hála a hallgatóság részéről másutt nem tapasztalt, honfitársnak kijáró üdvözlésnek.

A koncertező Liszt esetében a kitüntetett figyelem mindenütt és mindenekelőtt a virtuóznak szólt. Hozzá mérten Liszt zeneszerzői reputációja – legyen szó akár az eredeti témákra írt zongoraművek, akár a nagyszabású szimfonikus vagy oratorikus művek alkotójáról – messze elmaradt. Virtuóz teljesítményéhez hazájában sajátos értékelési szempontként adódott hozzá, hogy itt, akárcsak Európa politikailag vitatott státuszú egyéb régióiban, egy alkotó teljesítményét honfitársai nem pusztán esztétikai oldalról mérlegelték. Művei stilisztikai beágyazottsága alapján a nemzete iránti elkötelezettségére vagy annak ellenkezőjére következtettek. Mivel az önálló nemzeti kultúra a politikai függetlenség melletti érvként szolgált, a 19. század második felében Pesten is rendszeressé váló koncertélet szenzoraiként működő napilapok nem egyszer megrótták az előadókat, ha magyar kompozíció nem hangzott el hangversenyükön. De azt is szóvá tették, ha a közönség a kelleténél kisebb érdeklődést tanúsított a magyaros stílusáról híres előadók iránt. A korabeli szemléletet jól illusztrálja a pesti Vigadóban 1872. március 12-én megtartott hangversenyt méltató kritikus megjegyzése: „mint van az, hogy midőn valamelyik műsor Reményitől ígér magyar népdalokat, csak egy szék is üresen maradhat oly városban, hol anynyi igazi magyar család lakik?”¹¹

Az 1839–40 fordulóján először hazalátogató Liszt, kivételes felkészültsége és jótékony célú fellépései mellett is, mindenekelőtt magyaros motívumokra improvizált fantáziáival nyerte meg hallgatóságát. Hamarosan megértette, hogy honfitársai a nemzet sikerét hallják ki magával ragadó játékából és külföldi fellépéseinek Magyarországra is eljutó visszhangjából. Dacára annak, hogy sosem tanult meg folyékonyan beszélni magyarul s hogy élete nagy részét külföldön töltötte, magyaros stílusú improvizációi, az azok emlékét is őrző, 1851–53 között megjelent tizenöt

9 A *Traité de mélodie* 2. kiadásának (Paris, Farrenc, 1832) egyik példánya fennmaradt Liszt weimari könyvtárában (Weimar, Herzogin Anna Amalia Bibliothek, L 142).

10 A magángyűjteményben őrzött füzet ismeretlen kéztől származó címfelirata a következő: „Fantaisie sur des airs nationaux hongrois, tyroliens, suisses, italiens, espagnols, russes, turques, français”. Vö. Thérèse MARIX-SPIRE: *Les Romantiques et la musique. Le cas George Sand* (Paris, Nouvelles Éditions Latines, 1954), 498.

11 Reményi Ede a magyaros stílus specialistájának számított. *Fővárosi Lapok*, 1872. március 14., 259.

magyar rapszodiája, valamint bekapcsolódása a hazai nemzeti és zenei ünnepek programjába, a következő évtizedekben, újból és újból meggyőzték honfitársait magyar érzületéről. 1839–40 fordulóján a nemzet és külföldre szakadt fia egymásra találásának felkavaró élménye a Nemzeti Zenede javára adott január 4-i, Nemzeti Színház-beli hangversenyen tetőzött. Magyar nemesek egy csoportja ekkor ajándékozta meg Lisztet a drágakövekkel kirakott díszkarddal, így fogadva őt jelképesen maguk közé. Az újdonsült „tiszteletbeli magyar nemes” megértette elvárásukat: a kardot átveve, válaszában, egy életre elkötelezte magát a magyarság ügye mellett. Az ünnepélyes esemény soha nem ment feledésbe. Krúdy Gyula 1930-ban született írása, a „Salonok hőse” szerint még a 20. század elején is emlegették: a salonokban mindig akadt egy-egy idős hölgy, aki állította, hogy fiatalon részese volt a felemelő eseménynek.¹²

Miután virtuóz pályáját 1847-ben befejezte, a nagyközönség csak ünnepeségekben és jótékonyági koncerteken hallhatta Lisztet zongorázni. Liszt már 1840-ben megértette a vele szemben támasztott hazai várakozásokat, s ezekre válaszul írta meg s adta elő alkalmanként magyaros stílusú műveit. 1875. március 22-én az Írók és Művészek Társasága rendezvényén volt tanítványával, Siposs Antallal játszott a Rákóczi-induló általa írt szimfonikus feldolgozásának kétzongorás változatát. (ld. a *Táblázatot*) Ugyanezt a művet adta elő Sophie Menterrel 1879. január 19-én, amikor Jules Massenet-t és a párizsi zenekritikust, Armand Gouzient fogadta Pesten magyar nemesek társaságában.¹³

Azután, hogy letelepedett Weimarban, Liszt kidolgozta szimfonikus stílusát és létrehozta azt a műcsoportot, amely a legnagyobb visszhangot váltotta ki kortársai és utókora részéről. A bécsi klasszikus szimfónia műfaját folytató és megújító szimfonikus költemények olyan német muzikusok dicséretét kivívták, mint Richard Wagner és a zeneteoretikus Franz Brendel,¹⁴ akik Lisztet már nem csak zongoristaként, hanem szimfonikus szerzőként is nagyra becsülték. Liszt Magyarországon is szerette volna

12 „Zenéről és művészetről folyt a társalgás, és a szalon vendégei között mindig akadt egy fehér hajú dáma, aki elmondta, hogy hallotta Liszt Ferencet zongorázni a Redout-ban, miután a Nemzeti Casino urai díszkarddal ajándékozták meg. Liszt vörös bársonyruhában volt, és németül köszönte meg az ajándékot, amelyet nyomban a derekára kötött.” Idézi TALLIÁN Tibor: „»Az operában ki gyönyörködik?«. Irodalmi adalékok a magyar operai művelődés történetéhez”, in Sz. Farkas Márta (szerk.): *Zenetudományi Dolgozatok 2000. Szabolcsi Bence emlékének születése 100. évfordulója alkalmából* (Budapest, MTA Zenetudományi Intézete, 2000), 117–168., ide 166.

13 Massenet látogatásáról Gouzien részletesen beszámolt a párizsi *Le Figaro* olvasóinak 1879. június 14-én. Írása egy nappal később magyarul is megjelent az *Ellenőrben*.

14 „Ein Brief von Richard Wagner über Franz Liszts Symphonische Dichtungen”. Separatabdruck aus der *Neuen Zeitschrift für Musik*, Bd. 46, Nr. 15 (1857), 1–44. Franz Brendel: *Liszt als Symphoniker*. Leipzig: C. Merseburger Verlag, 1859.

magát elismertetni új minőségében. Legány Dezső és mások sajtókutatásaiból és Eckhardt Mária összefoglaló tanulmányából ismerjük e művek magyarországi, gyakorlatilag Pest-Budára korlátozódó fogadtatástörténetét.¹⁵ Liszt igyekezett bemutatni úttörő stílusú műveit, de számos eset bizonyítja, hogy számításba vette a közönség teherbíró képességét is. Még magyar vonatkozású művei esetében sem kezdeményezte mindegyikük előadását: míg például a *Magyar fantázia* és a *Hungaria* előadását maga javasolta, addig a *Funérailles*-t vagy a *Hunok csatáját* nem szorgalmazta. Írásomban a továbbiakban egyrészt arra keresem a választ, hogy milyen szempontok alapján döntött Liszt, ha volt beleszólása a koncertprogram összeállításába. Másrészt szimfonikus művei kézzongorás átiratainak pest-budai előadásait veszem számba. Úgy tűnik ugyanis, hogy Liszt ezeket az átiratokat a szimfonikus művek megismertetése és terjesztése értékes eszközöként tartotta számon. A weimari alkotókorszak kezdetétől, 1848-tól kezdve, Liszt zeneszerzői ambícióit próbálta valóra váltani. Miután az 1850-es évek második felében elérte, hogy a klasszikusnak elismert szerzők életműkiadásaira specializálódott lipcsei Breitkopf & Härtel szerződést kössön vele számos zongoramű, köztük a h-moll szonáta, továbbá a szimfonikus költemények és a két szimfónia kiadására,¹⁶ valamint hogy Franz Brendel az általa 1859-ben meghirdetett Újnémet Iskola vezetőjének ismerje el őt Wagner és Berlioz mellett, Liszt azon volt, hogy Magyarországon is elismertesse magát szimfonikus szerzőként.

Nagyszabású szimfonikus művek rendszeres előadásához állandó zenekarra volt szükség: 1853-ban e célból alakult meg a Filharmóniai Társaság a Nemzeti Színház művészeiből. Liszt szimfonikus műveit javarészt ez az Erkel Ferenc, majd 1876-tól Erkel Sándor vezette együttes adta elő. A Filharmóniai Társaság létrehozásának ötletét alighanem Liszt vetette fel a Doppler fivéreknek, akik 1853 júniusában látogattak el hozzá Weimarba. December 14-én kelt levelükben a fuvolista, komponista testvérpár megköszöni Liszt javaslatát és arról tájékoztatja, hogy Erkel magáévá tette az együttes létrehozásának tervét. A levelet Eckhardt Mária fedezte fel a weimari Goethe- und Schiller-Archivban és ő publikálta elsőként 2008-ban.¹⁷ A Társaság működésének első

15 LEGÁNY *Liszt Ferenc Magyarországon, 1869–1873, valamint uő. Liszt Ferenc Magyarországon, 1874–1886*, illetve ECKHARDT Mária: „Die zeitgenössische Rezeption der symphonischen Werke Franz Liszts in Ungarn”, in Detlef ALTENBURG – Harriet OELERS (Hgs): *Liszt und Europa* (Laaber, Laaber Verlag, 2008), 245–263.

16 *A Faust-szimfóniát*, valamint a Lenau *Faustjára* komponált két zenekari darabot Liszt a lipcsei-hamburgi kiadóra, Julius Schuberth-re kérésére bízta, aki nyilván a téma, a német nemzeti identitásfigurává vált címszereplő miatt vállalkozott e Liszt-művek kiadására.

17 ECKHARDT id. mű, 247.

90 évét összefoglaló könyvében Csuka Béla listázza a bemutatott műveket.¹⁸ Az ő munkáját és Legány Dezsőét kiegészítve Eckhardt Mária foglalta össze Liszt szimfonikus kompozícióinak magyarországi recepciótörténetét. Tanulmányában kitért a pozsonyi és a kolozsvári koncertekre is. Lisztnek e legjelentősebb műcsoportjából az Eckhardt Mária által összeállított listában szereplőkön kívül Erkel Ferenc mutatta be a *Magyar fantáziát* Hans von Bülow szőlőjével és a *Hungaria* szimfonikus költeményt is 1853-ban, illetve 1856-ban. Ugyancsak az ő nevéhez fűződik a *Dante*-szimfónia első teljes előadása is 1865-ben. Liszt tisztában volt Erkel jelentőségével, ismerte és kedvelte a *Hunyadi Lászlót*, amelyet bemutatott volna Weimarban, ha tervének sikerül megnyernie Erkelt és megkapja a szükséges partitúrát.¹⁹ A bemutatandó Liszt-művekkel kapcsolatban általában kikérték a zeneszerző véleményét, de később, Erkel Sándor idejében az együttes vezetősége jellemzően maga döntött valamely műve műsorra tűzéséről. Erkel Sándor mindenestre évi rendszerességgel játszatta Liszt műveit, az ő érdeme a *Faust-szimfónia* 1888-as magyarországi bemutatása is. Kettejükön kívül a karmesterként többször vendégeskedő Richter János tanította be az együttesnek Liszt műveit, köztük *A hunok csatáját*.

Liszt hálás volt az együttes és a két Erkel munkájáért, de bizonyos, hogy szeretete volna felgyorsítani szimfonikus művei megismertetésének ütemét. Erre azután nyílt lehetősége, hogy 1869-től kezdve haláláig évi rendszerességgel több hónapot töltött Magyarországon. A baráti meghívásoknál jelentőségteljesebb felkérésnek engedett ezzel: Andrassy Gyula miniszterelnök Magyar Királyi Tanácsossá nevezte ki őt, hogy hazájához fűződő kötelekeit szorosabbra kösse s hogy megbízza őt a Zeneakadémia megalakításának előkészítésével. Liszt megpróbálta zeneileg is otthonossá tenni magának Pestet. Ennek érdekében indította el 1870 őszén vasárnapi matinékonzertjeit akkori szállásán, a belvárosi plébánia zenetermében. Az 1870. november 27. és 1871. március 19. között megtartott 14 koncerten sorra felhangzottak szimfonikus költeményei, ha nem is zenekaron, hanem kompromisszumkészségét bizonyítva, két zongorán. A kézzongorás változatokat Liszt röviddel a zenekari változat megírása után elkészítette. A lipcsei Breitkopf & ärtel H Härtel ugyan ráállt, hogy kiadja azokat, de ragaszkodott a négykezes változatokhoz is, amelyeket Liszt el is készített. A kézzongorás átiratok, de különösen a zenekari partitúrák a legnehezebben eladható kották közé tartoztak, ezért a kiadók igénybe vették a zeneszerző

18 CSUKA Béla: *Kilenc évtized a magyar zeneművészet szolgálatában: A Filharmóniai Társaság emlékkönyve 90 éves jubileuma alkalmából* (Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1943).

19 A témához ld. KIM Katalin: „Erkel és Liszt: Adalék a Hunyadi László külföldi előadásaihoz”, in DOMOKOS Zsuzsanna – Cselényi Máté (szerk.): *Liszt és magyar kortársainak kapcsolata Magyarországi művelődéstörténete tükrében* (Budapest, Liszt Zeneművészeti Egyetem, 2024), 9–27.

anyagi támogatását is. Liszt a szokásoknak megfelelően maga vásárolt meg számos kötetet, amelyet utóbb tiszteletpéldányként elosztogatott.

A kézzongorás kompozíciók készítése Liszt életének bizonyos időszakokhoz kötődik, nevezetesen azokhoz, amikor rendszeresen volt alkalma kamarazenélni. Jellemző, hogy budapesti és weimari „szolgálati” lakása berendezése kapcsán egyetlen határozott kívánsága volt: két Bösendorfer zongorát kért lakása szalonjába.²⁰ Két zongorára Liszt csak egyetlen önálló művet komponált: 1834-ben a *Nagy duót*, Mendelssohn *Lieder ohne Worte* című sorozatából az 1. füzet három dalára. Bár Párizsban több hangversenyen is előadta, egyszer egy tanítványával, egyszer pedig Chopinnel, a mű végül kiadatlan maradt. Ekkoriban Liszt közreműködött kézzongorás vagy négykezes művek előadásában is, többek között Chopinnel és Mendelssohnnal játszott a Bach két- és háromcsembalós versenyműveit. A *Glanzzeit* éveiben keletkezett a *Hexameron* első kézzongorás átírata, de nem jelent meg, csak az 1870-es évek közepén két további operafeldolgozás, a *Norma* és a *Don Juan* fantázia társaságában. Abban, hogy az idős Liszt visszatért ifjúkora koncertfantáziáihoz, alighanem az apparátus iránti pesti érdeklődésnek is szerepe volt.

A Weimari években vagy 1860 után keletkezett kézzongorás művek célja az volt, hogy segítsék a szimfonikus művek terjesztését, megismertetését, tanulmányozását. Erre szolgáltattak alkalmat a Liszt weimari lakásában, az Altenburg zenetermében rendszeresített összejövetelek, majd 1869-től kezdve a pesti tartózkodások, továbbá az ekkor megkezdett zongora-mesterkurzusok. Míg tehát a Filharmóniai Társaság hangversenyei a nagyközönséget célozták meg, addig az 1870–71-es matinékoncertek, majd később a más, szintén kisebb termekben megtartott koncertek lehetőleg a hozzáértő közönségnek szóltak. Ahogy a nagytermi koncerteken a szimfóniák, úgy a kézzongorás matinékon is a szimfonikus műveké volt a főszerep: a szimfonikus költemények, a versenyművek és alkalmanként egy-egy Beethoven- vagy Schubert-szimfónia kaptak fő szerepet.

---

20 Az egyik budapesti Bösendorfer zongora ma is látható Liszt múzeumnak berendezett otthonában. Vö. ECKHARDT Mária: *Liszt Ferenc Memorial Museum. Catalogue of the Permanent Exhibition* (Budapest: Liszt Ferenc Academy of Music, Liszt Ferenc Memorial Museum and Research Centre, 2008), 24.

NOUVELLES
MÉLODIES HONGROISES.

LE CARNAVAL DE PESTH.

par
F. LISZT.

Moderato a capriccio.

PIANO.

f marcato.

stringendo.

acceler.

loco.

f dol. grazioso.

espressivo.

poco f

B. et Ce 4826. Brandus, et Ce 97.rue Richelieu.

1. kép. Liszt: Pesti karnevál. Paris: Brandus et Cie., 1848. 1. oldal.
Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Kutatókönyvtár, M 65.700

2. kép. Wilhelm von Kaulbach: *Die Hunnenschlacht*. 1854–55. A berlini Neues Museum lépcsőházát díszítő freskó a II. világháborúban megsemmisült. Carolyne zu Sayn-Wittgenstein ajánlotta meg Lisztet a freskó reprodukcióját tartalmazó albummal 1855-ben.

Február 27. 1881.

BORSZEM JANKÓ.

7

Végre! Bent vagytok a nagy üvegajtó mögött. Ebben a pillanatban százezer angol tüvel bélelt metsző léghuzam szurkálja bőrödöt, ha a portásénál vastagabb medvebekecs dagadoz is rajtad. A szoknyákba elmésen kombinált forgó szél kapaszkodik s megsuhogtatja a női tolette legtitkosabb darabjait. Mennyibe is . . .

Szünóra. Hölgyedet a folyosón át az ebédlő termekbe vezeted. Nemcsak itt-es, de ittas gőzök is fogadnak. Vesepecsenye-röpítő, sör- és borszállító pinczerek löknek félre, alázatosan bölgve, hogy »bitte sehr!« Van egy pontja e folyosónak, ahol a még nem ivott sör a már ivottal egy tócsában locssan össze. Aztán leültök vacsorálni. Mózsésnek fűtött frigyládája mellett (itt kályha gyanánt használják) megsülsz, a szomszéd asztalnál meghülsz. Kérem, mennyibe is került . . .

Húnok csatája. Az én kabátom a te kabátod!
— Feri, nézd meg, a sálom a bundám ujjában van-e?
— A bunda útja mogvan, a sál is; de a bunda nincs.
Haj rá!
Még most is dulakodnak.

Diák ismeretek tára.

Terjeszti: Bukovay Absentius.

Hónap vége felé, mikorra már elfogy a Krisztus — nincsen semmi foglalkozása a jogásznak; hát akkor tüntet.

*

Dákó Pista pajtásomat is felszólították, hogy írja alá az Istóczy-árkust. De ő csak annyit mondott, hogy: »Kérem, nem foglalkozom semmi a kérdéssel; sláger oda be!« Aunyah!

*

Aztán úgy cselekedtünk, hogy magunk irtunk alá 15 Kovács Józsefet és 21 Szabó Lajost, mert mivel hogy sok ilyen van abban a zálogintézetben, akit úgy hívnak hogy »egyetem.«

Hej! Annak a Kohn zsidónak az az ezer katasztrális holdja ott a mi ősi kuriánk tövében! Meg az a begyes fekete szemű Czillike! Hol vagy már vegyes házasság, hogy keverném vele össze a véretem!

*

Ha a zsidó kollégákat elcsapnak az egyetemből, akkor ritkán esnek ott zsigorlat.

*

Már meg is bocsátának nekik, csak ne tudnának olyan jól klábrizni.

3. kép. Hunok csatája 1881-ben. A *Borsszem Jankó* karikatúrája. 1881. február 27.

GRAND DUO
[GROSSES KONZERTSTÜCK
ÜBER THEMEN AUS MENDELSSOHN'S LIEDER OHNE WORTE]

Draft / Entwurf / Fogalmazvány
R 355, SW/SH 257, NG2 C1

Edited by Á. Sas

p. 1 *)

Piano I

Piano II

ff energico

sf

ten.

5

a capriccio

in tempo

rinforzando

ff vigoroso

6

*) Bar 1: There is no tempo and character marking. / Takt 1: Keine Tempo- und Charakterbezeichnung. / 1. ütem: Nincs tempó- és karakterjelzés.

Z. 20 103

4. kép. Liszt: *Grand duo*. Budapest: Editio Musica Budapest Zeneműkiadó, 2022, 1. oldal.
Liszt egyetlen eredeti műve két zongorára.

Liszt Ferenc zenekari és zongora–zenekari műveinek kétféleképp átiratai: magyarországi előadások a budapesti sajtó tükrében (1856–1886)									
dátum	Előadás rendező; helyszín Bp. = Pest-Buda, Buda-pest	Mű [...] az átdolgozó neve, ha az nem Liszt; (...) = a lapban közölt cím	R	NG2 (=LW)	SW, SH	Forrás (lap, hó, nap)	Előadók	Megjegyzés	
									]
1856.09.04.	Barabás Miklós zeneestélye, Bp. Városmajor utca	Liszt-mű két zongorán előadva	?	?	?	Budapesti Hírlap 09.06.	Anton Bruckner, Edmund Khaill [vlsz. Anton Khayll]		
1863.03.26.	Eugen Soupper / Szuper Jenő dalhangversenye, Bp. Európa szálló	Tasso	358	C10	636	Hölgyfutár, Koszorú 03.28.	Deutsch Vilmos, Rothfeld Lajos		
1865.04.30.	Bp. Nemzeti Múzeum, díszterem	Les Préludes	359	C11	637	Pesti Hírnök, Pesti Napló 04.29.	Hirschfeld Lajos, Kováts Gyula	Pesti Királyi Nagygyimnasiunai segélyegylet javára	
1865.08.29.	Bp. Vigadó, nagyerem	Magyar fantázia (magyar rhapsódia); [Hans von Bülow]	458]	H12]	123]	A Hon 08.25, 08.31. Nefejejts, Vasárnapi Ujság 08.27; Pesti Napló 08.31. Zeneszeti lapok 08.24	I. Liszt, II. Hans von Bülow	a lipótvárosi templom, az írói segélyegylet és a bölcsöde javára;	
1869.02.24.	Bp. Vigadó, kisterem	Mazeppa	362	C13	640	Pesti Napló 02.23.	Thern Vilmos, Thern Lajos		
1870.08.03.	Bp. Margitsziget	Les Préludes	359	C11	637	Fővárosi Lapok 07.31	Tausigné Vrabély Szerafine, Siposs Antal	A Nőképző Egylet javára; a lap idéz Lamartine verséből	
1870.12.04.	Liszt matinéja, Bp. Belvárosi plébánia	Mazeppa	362	C13	640	Pesti Napló 12.04. Ellenőr 12.06.	Liszt, Thern Vilmos vagy Thern Lajos		
1870.12.11.	Liszt matinéja, Bp. Belvárosi plébánia	Prométhéus	361	C14	639	Nefejejts 12.08.	Liszt, Thern Vilmos		

1870.12.25.	Liszt matinéja, Bp. Belvárosi plébánia	Tasso	358	C10	636	Fővárosi Lapok, Pesti Napló 12.28; Szépirodalmi Közlöny 1871.01.04.	Liszt, Olga Janina	
1871.01.08.	Liszt matinéja, Bp. Belvárosi plébánia	Héroïde funèbre / Hósi sirató	364	C15	642	?	Liszt, Plotényi Nándor	Legény, 259. szerint nem zzg., hanem hegedű- zongora átirat
1871.02.17.	Bp. Zenekedvelők terme	Concerto pathétique	356	C18	258	Fővárosi Lapok 02.07; Pesti Napló 02.16.	Thern Vilmos, Thern Lajos	
1871.03.05.	Liszt matinéja, Bp. Belvárosi plébánia	Esz-dúr zongoraverseny	372	C8	650	Fővárosi Lapok 03.07.	I. Olga Janina, II. Liszt	
1871.03.19.	Liszt matinéja, Bp. Belvárosi plébánia	Hunok csatája	367	C21	645	Fővárosi Lapok 03.23.	Liszt, Thern Vilmos vagy Thern Lajos	
1871.03.26	Lisztmél, Bp. [Belvárosi plébánia]	Amit a hegyen hallani (a hegyek közt)	357	C9	635	A Hon 03.28.	Liszt, Tarczalovics Anna	
1871.04.19.	Karátsonyi Guidó színháza, Buda	Magyar fantázia [Hans von Bülow]	458]	H12]	123]	Pesti Napló 04.19; Ellenőr 04.20.	Liszt, Olga Janina	A pesti gyermekmenhely és a Temes megyei árvizkárosultak javára; Liszt és Janina a Künstlerfestzug [Ellenőr: „Művészi díszmenet”] négykezes verzióját [R 33, NG2 B22, SW/SH 605] is előadták
1872.02.09.	Zenekedvelők terme, Bp.	Grandes variations de concert „Hexameron”	377	C2	654	Ellenőr 02.08; Fővárosi Lapok 02.09.	Thern Vilmos, Thern Lajos	
1872.03.12.	Bp. Vigadó, kisterem	Rákóczi-induló	439	C25	117	A Hon 03.03, 03.14; Pesti Napló 03.10; Fővárosi Lapok 03.14.	Hodoly Katalin, Siposs Antal	A Hon: „új”, ti. Liszt 1871-es átdolgozása

1872.03.18	Bp. Vigadó, kisterem	Schubert: C-dúr fantázia, Liszt szimfonikus átdolg. (nagy ábránd két zongorára)	375	C5	633	Budapesti Közölny 03.17, 03.20; Ellenőr, Pesti Napló 03.17; Fővárosi Lapok 03.20; Magyarország és a Nagyvilág 03.24.	I. Liszt, II. Mihailovich Ödön	egy templom újjáépítésére; a királyi család jelenlétében.
1873.01.12.	Rózsavölgyi és Társa; Bp. Hungária, nagyterem	Concerto pathétique	356	C18	258	Fővárosi Lapok 01.12.	Marie és Alfred Jaëll	
1873.01.15.	Bp. Vigadó, kisterem	Concerto pathétique	356	C18	258	A Hon 01.15; Athenaeum 01.30; Ellenőr 01.18.	Marie és Alfred Jaëll	
1873.02.28.	Zenekezdvelők Egylete; Bp. Bálvány u. 10.	Magyar fantázia [Bülow] (ábránd magyar népdalok felett)	458]	H12]	123]	A Hon 12.28; Budapesti Közölny 03.02.	Thern Vilmos, Thern Lajos	
1873.03.31.	Rózsavölgyi és Társa; Bp. Vigadó	Rákóczi-induló	439	C25	117	Budapesti Közölny 03.30; Ellenőr 04.01; Fővárosi Lapok 04.02.	Liszt, Dunkl Nepomuk János	a hazai jótékony célú egyletek javára
1873.11.15.	Nemzeti Dalkör; Bp. Vigadó, kisterem	Orpheus	360	C12	638	A Hon 11.16.	Ravasz Ilonka, Rilbary Mariska	Liszt tiszteletére
1873.11.30.	Thern Károly matinéja, Bp. Tüköri ház	Hamlet	366	C22	644	Fővárosi Lapok 12.02.	Thern Vilmos, Thern Lajos	
1874.02.07.	Tudomány- és Műgyetemi Dalegylet; Bp. Hungária, díszterem	Les Préludes	359	C11	637	A Hon 02.01.	Ravasz Ilonka, Siposs Antal	
1874.02.15.	Thern Károly matinéja, Bp.	Les Préludes	359	C11	637	Fővárosi Lapok 02.10.	Thern Vilmos és Thern Lajos	
1874.02.21.	Bp. Vigadó, kisterem	Weber, Polonoise brillante [vlsz. Robert Pflughaupt]	460]	H10]	367]	Ellenőr, Pesti Napló 02.22	Thern Vilmos és Thern Lajos	„Liszt által zongorára alkalmazott”

1874.03.04.	Bp. Vigadó, nagysterem	Fantázia az Athén romjai motívumaira	371	C6	649	Ellenőr 03.05-	I. Liszt, II. Mihalovich	inségtől sújtottak javára
1874.03.23.	Bp. Vigadó, kisterem	Magyar fantázia [Bülow] (magyar ábránd népdalok fölött)	458]	H12]	123]	Ellenőr 03.22, 03.24; Fővárosi Lapok, Pester Lloyd 03.25.	I. Liszt, II. Mihalovich	a szürke nénék [Szt. Vince rendi irgalmas nővérek] budai leánynevelője javára
1874.11.24	Magyar Írók és Művészek Társasága, Bp. Hungária, díszterem	Weber, Polonaise brillante [vlsz. Robert Pflughaupf]	460]	H10]	397]	Budapesti Közölny, Fővárosi Lapok 11.22.	Thern Vilmos, Thern Lajos	„két zongorára átírta Liszt Ferencz”
1874.11.30.	Bp. Vigadó, kisterem	Magyar fantázia (ábránd magyar népdalok felett) [Hans von Bülow]	458]	H12]	123]	Budapesti Közölny 11.29.	Ludovico Breitner	
1875.02.12.	Bp. Vigadó, kisterem	Esz-dúr zongoraverseny (Hangverseny, Es-dúr)	372	C8	650	A Hon, 02.12; Fővárosi Lapok 02.14.	Thern Vilmos, Thern Lajos	
1875.03.03.	Bp. Vigadó, kisterem	Kórusok Herder megszabott Prométheuszhoz; bevezetés; Prométheus szimfonikus költemény (2 zg)	539 361	L8 C14	69 639	Fővárosi Lapok 04.02; A Hon 03.04; Ellenőr 03.03.	a Liszt-Egylet vegyeskara, 2 zg; Liszt, Siposs Antal; vez. Engeszer Mátyás	a kórusok zenekari kísérete kézzongorás átiratban hangzott el, az átíró azonosítatlan
1875.03.22.	Írók és Művészek Társasága; Bp. Hungária, díszterem	Rákóczi-induló	439	C25	117	Budapesti Közölny 03.24; Ellenőr 03.20.	Liszt, Siposs Antal	
1876.03.05.	Siposs Antal matinéja, Bp.	Hungaria	365	C16	643	Fővárosi Lapok 03.07.	Liszt, Pázmány Dénesné Reiter Mária	
1876.05.24.	Józsefvárosi Szabadelvtű Kör, Bp.	Ünnepi hangok / Festklänge	363	C7	641	Fővárosi Lapok 05.24.	Rausch Károly, Weinwurm Otto	
1876.07.13.	Zeneakadémia, Bp. Hal tér 4. [ma: Március 15. tér]	Esz-dúr zongoraverseny	372	C8	650	Fővárosi Lapok 07.14.	I. Aggházy Károly, II. Svoboda	
1876.07.16.	Siposs Antal, Bp. Vigadó, kisterem	Fantázia az Athén romjai motívumaira	371	C6	649	Egytértés 07.16.	[Szabados] Károly Ravasz Ilonka, Almásy Mikós	

1876.08.19.	Dalártnep, Szeged, dalcarnok	Esz-dúr zongoraverseny (Nagy zongora versenymű)	372	C8	650	Ellenőr 08.20., Fővárosi Lapok 08.19.	Aggházy Károly, Ravasz Ilonka	
1876.12.02.	Józsefvárosi Szabadalvú Kör, Bp.	Mazeppa	362	C3	640	Fővárosi Lapok 12.01.	Ravasz Ilonka, Siposs Antal	családi est
1876.12.27.	Kotzné Palóczy Judit, Miskolc,	Fantázia az Athén romjai motívumaira	371	C6	649	Fővárosi Lapok 12.31.	Ravasz Ilonka, Pap Dezső	a törökök javára
1877.01.06.	Józsefvárosi Szabadalvú Kör, Bp.	Rákóczi-induló	439	C25	117	Fővárosi Lapok 01.09.	Rausch Károly, Svoboda [Szabados] Károly	családi est
1877.02.25.	Zeneakadémia, Bp. Hal tér 4	Beethoven: 9. szimfónia, II. rétel (Scherzo)	376	C4	657	Fővárosi Lapok 02.21.	Aggházy Károly, Juhász Aladár	
1877.03.16.	Bp. [Vigadó]	Rákóczi-induló	439	C3	117	Fővárosi Lapok 03.18.	Felix Motl, Hans Paumgartner	
1877.03.25	Zenede, zongoravizsga; Bp. Hungária, díszterem	Mazeppa	362	C3	640	Egyetértés 03.23.	Rausch Károly, Weinwurm Ottó	
1877.04.28.	Bp. Hungária	Hungaria	365	C16	643	Fővárosi Lapok 04.25.	Sárkány Ilona, Siposs Antal	Deák Ferenc szobrá javára
1877.11.17.	Józsefvárosi Kör, Bp.	Mazeppa	362	C3	640	A Hon 11.15.	Rausch Károly, Weinwurm Otto	
1878.03.24	Fővárosi Iparosok Köre, Bp.	Rákóczi-induló	439	C25	117	Egyetértés 03.26.	Rausch Károly, Weinwurm Otto	
1878.11.19?	Zenekedvelők terme, Bp.	Grandes variations de concert „Hexameron”	377	C2	654	Fővárosi Lapok 11.20.	Steinacker Irma, Altschul Rudolf	
1878.12.22.	Siposs Antal, Bp. Vigadó, kisterem	Magyar fantázia („Magyar fantasia” népdalok fölött) [Hans von Bülow]	458]	H12]	123]	Egyetértés 12.16.	I. Kóvér Jolán, II. Siposs Antal	a Magyar Gazdasszonyok Országos Egylete árvaháza alaptökejének javára
1879.01.19.	Lisztmél, Bp. [Nádor utca]	Rákóczi-induló	439	C25	117	Pesti Hírlap 01.21; Figaro 06.14; Ellenőr 06.15.	Liszt és Sophie Menter	Jules Massenet és Armand Gouzien látogatása Lisztmél. Figaro: Gouzien keltezetlen levele a látogatásról
1879.02.06.	Női papi Egyet, Bp. Hungária, díszterem	Szózat és Magyar Hymnus [Gobbi Henrik]	448	G34]	353]	Fővárosi Lapok 02.08.	Saphiri Helén, Siposs Antal	

1879.02.28.	Bp. Vigadó, kisterem	Réminiscences de Don Juan (fantasia, ábránd)	379	C26	656	A Hon 02.15. 03.01.	Them Vilmos, Them Lajos	
1879.03.04.	Bp. Vigadó, kisterem	Magyar fantázia (13. magyar ábránd, melynek témája „Magasan repül a daru”) [Hans von Bülow]	458]	H12]	123]	A Hon, Pesti Hírlap 03.04.	I. Ravasz Ilonka, II. Juhász Aladár	
1879.03.21.	Alföldi Fialat Hölgyek; Zenekevelők terme, Bp.	Magyar fantázia [Hans von Bülow]	458]	H12]	123]	A Hon 03.20.	I. Kövér Jolán, II. Almásy Miklós	„magyar ábránd”; a szegedi árvízkárosultak javára
1879.03.26.	Írók és Művészek Társasága; Bp. Vigadó, nagyterem	Schubert: C-dúr fantázia, Liszt szimfonikus átdolg. (ábránd)	375	C5	653	A Hon 03.22, 03.27.	I. Liszt, II. Mihalovich Ödön	a szegedi és az alföldi árvízkárosultak javára; Watzatka, 143.
1880.02.20.	Bp. Vigadó, kisterem	Weber: Polonaise brillante [vizs. Robert Pflughaupf]	460]	H10]	367]	Ellenőr 02.18; Fővárosi Lapok 02.21.	Them Vilmos, Them Lajos	„két zongorára átírta Liszt”
1880.03.01.	Bp. Vigadó, kisterem	Fantázia az Athén romjai motívumaira	371	C6	649	Ellenőr 02.25.	Krisztinkovich Béla, Simay Rozália	
1880.03.16.	Bp. Vigadó, nagyterem	Rákóczi-induló	439	C25	117	A Hon 03.16.	Krivácsy Ilona, Péchy-Krivácsy Irma	a honvédménház javára
1881.01.16.	Fővárosi Iparosok Köre, Bp.	Magyar fantázia (Liszt „Bülow rhapsódiája”) [Hans von Bülow]	458]	H12]	123]	Ellenőr 01.18; Fővárosi Lapok 01.19.	Mészáros József, Telbisz Jenő	Liszt Bülow-nak ajánlotta a művet
1881.01.29.	Budai Társaskör, Bp.	Rákóczi-induló	439	C25	117	Fővárosi Lapok 02.01.	Gosztonyi Béla, Rausch Károly	
1881.02.07.	Hungária, Bp.	Les Préludes	359	C11	657	Pesti Hírlap 02.07.	Krisztinkovich Béla, Krivácsy Ilona	
1881.03.04.	Bp. Vigadó, kisterem	Grandes variations de concert „Hexameron”	377	C2	654	Ellenőr 03.02.	Them Vilmos, Them Lajos	
1881.03.12.	Tudományos és Műgyetemi Olvasókör, Bp.	Grandes variations de concert „Hexameron”	377	C2	654	Ellenőr 03.07.	Gosztonyi Béla, Rausch Károly	
1881.06.26.	Zeneakadémia, Bp. Sugár út 79. [ma: Andrássy út]	Magyar fantázia (magyar rhapsodia) [Hans von Bülow]	458]	H12]	123]	Ellenőr 06.24.	I. Jerusalemlé, Julia, II. Rausch Károly	

1881.10.22	Írók és Művészek Társasága, Bp.	Réminiscences de Don Juan	379	C26	656	A Hon, Ellenőr 10.23.	I. Horánszky Emilia, II. Siposs Antal	Liszt 70. születésnapjára
1881.10.23.	Siposs Antal magán-zeneiskolája, Bp.	Réminiscences de Don Juan;	379	C26	656	Hölgyek Lapja 10.30.	I. Horánszky Emilia, II. Siposs Antal;	Liszt 70. születésnapjára
1882.02.11.	Kereskedő Ifjak Társulata, Bp.	Grandes variations de concert „Hexameron”	377	C2	654		I. Krisztinkovich Béla, II. Siposs Antal	
1882.02.20	Mocsonyi család matinéja, Bp.	Rakóczi-induló	439	C25	117	A Hon 02.14.	Fröhlich Elza, Telbisz Jenő	
1882.02.22.	Harmonia, saját terme, Bp.	Tasso	358	C10	656	Fővárosi Lapok 02.22.	Mocsonyi Jenő [és vlisz. Mocsonyi Sándor]	
1882.02.22.	Harmonia, saját terme, Bp.	Rohaminduló; Szózat és Hymnus [Gobbi Henrik]	438]	G35	118]	Fővárosi Lapok 02.21.	Aggházy Károly, Tomka István	Rohaminduló / Ungarischer Sturmarsch – az átíró személye ismeretlen
1882.02.24.	Bp. Vigadó, kisterem	Réminiscences de Don Juan	379	C26	656	Egyetértés 02.23; Fővárosi Lapok 02.25.	Thern Vilmos, Thern Lajos	Arany János szobrátára
1882.03.20.	„Jakab forrása”, Szegény Gyermekkert Egyesület; Bp. Hungaria	Magyar fantázia (Liszt egy rhapsodiájája) [Hans von Bülow]	458]	H12]	123]	Egyetértés 03.20; Fővárosi Lapok 03.21.	Mészáros József, Telbisz Jenő	
1882.07.29.	Balatonfüred, az új gyógyterem díszterme	Grandes variations de concert „Hexameron”	377	C2	654	A Hon 07.31.	Gosztonyi Béla, Rausch Károly	
1882.08.22.	Balatonfüred	Mazeppa	362	C13	654			Jótekönyvsági hangverseny
1883.01.31.	Harmonia, saját terme, Bp.	Réminiscences de Don Juan	379	C26	656	A Hon 08.20.	Horánszky Emilia, Krisztinkovich Béla	
1883.02.10.	Bp. Vigadó, kisterem	Mazeppa; Magyar fantázia (Liszt egy rhapsodiájája) [Hans von Bülow]	362	C13	640	Fővárosi Lapok 01.28; 02.01.	Gosztonyi Béla, Rausch Károly	
1883.02.10.	Bp. Vigadó, kisterem	Grandes variations de concert „Hexameron”	458]	H12]	123]			
1883.02.10.	Bp. Vigadó, kisterem	Grandes variations de concert „Hexameron”	377	C2	654	Budapesti Hírlap, Pesti Napló 02.10.	Horánszky Emilia, Krisztinkovich Béla	a győri árvízkarosultak javára

1884.03.26.	Bp. Hungária, díszterem	Grand galop chromatique [Richard Burmeister]	41]	A43]	219]	Fővárosi Lapok 03.27.	Richard Burmeister, Dori Petersen	a Gazdasszonyok Egyletének árvaháza javára
1884.04.04.	Földváry Emília úrnőnél, Bp.	Concerto pathétique	356	C18	258	Fővárosi Lapok 04.05.	Krautwald Jozefa, Krivácsy Ilona	Búcsúted Liszt tiszteletére
1884.04.28.	Bp. Vigadó, kisterem	Magyar fantázia (magyar ábránd) [Hans von Bülow]	458]	H12]	123]	Fővárosi Lapok 04.29.	I. Horánszky Emília, II. Siposs Antal	
1884.07.16.	Írók és Művészek Társasága, Debrecen	Grandes variations de concert „Hexameron”	377	C2	654	Nemzet 07.09.	Rausch Károly, Szabados Károly	
1885.03.16.	Nemzeti Zenede, Bp.	Esz-dúr zongoraverseny	372	C8	650	Nemzet 03.15.	I. Székely Irén, II. Metzler Antónia; I. Simonffy Béla, II. Schodel János	Liszt tiszteletére
1885.03.20.	Bp. Hungária, díszterem	Magyar fantázia (magyar ábránd) [Hans von Bülow]	458]	H12]	123]	Nemzet 03.15.	I. Gulyás Gizella, II. Schmitt J.	
1885.05.12.	Nemzeti Zenede, Bp.	Les Préludes	359	C11	657	Pesti Hírlap 05.12.	Stenger Dávid, Ujváry Ferenc	
1885.05.25.	Bp. Városliget, zenepavilon	Mazeppe; Rákóczi-induló	362 439	C3 C25	640 117	Fővárosi Lapok 05.26.	Gosztonyi Béla, Rausch Károly	Országos Általános Kiállítás, Városliget
1886.03.24.	Középiskolai Tanáregylet választmány, Bp.	Rákóczi-induló	439	C25	117	Fővárosi Lapok 03.24.	Gosztonyi Béla, Rausch Károly	az egylet segélyalapja javára
1886.03.25.	Zenekezdvelők Egylete, Bp.	Esz-dúr zongoraverseny	372	C8	650	Fővárosi Lapok 03.26; Zenelap 04.10.	Bernhard Stavenhagen, Thomán István; Krivácsy Ilona, Thomán István	a lipcsei Liszt-Egylet javára
1886.04.19.	Nemzeti Zenede, Bp. Vigadó, kisterem	A-dúr zongoraverseny	373	C23	651	Fővárosi Lapok, Nemzet 04.18.	Schodl János, Budasplitz Jónás	
1886.05.	Zene-Konzervatórium, Kolozsvár	Les Préludes	359	C11	657	Ellenzék 05.16.	Márk Anna, Pap Anna	

ABSZTRAKT

KACZMARCZYK ADRIENNE (HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet)

Liszt műsorválasztása Pest-Buda számára. A weimari szimfonikus szerző művei

Liszt Ferenc életútjának magyarországi eseményei közül kezdettől fogva a hangversenyei álltak az érdeklődés középpontjában. 1848 előtt Liszt túlnyomórészt szólistaként lépett fel, 19. századi zeneszerzők műveit adta elő és magyaros dallamokra improvizált. Miután Weimarban letelepedve kidolgozta szimfonikus stílusát és létrehozta azt a műcsoportot, amely azután a legnagyobb visszhangot váltotta ki kortársai és utókora részéről, új minőségében is szerette volna magát elismertetni Magyarországon. A szimfonikus művek bemutatására rendszeresebben az 1860-as évektől kerülhetett sor, azután, hogy 1853-ban Pesten megalakult a főváros első állandó szimfonikus zenekara, a Filharmóniai Társaság, továbbá hogy az 1850-es évek második felétől kezdve Liszt zenekari művei sorra jelentek meg nyomtatásban Németországban. Legány Dezső és mások sajtókutatásaiból és Eckhardt Mária összefoglaló tanulmányából ismerjük e művek magyarországi, gyakorlatilag Pest-Budára korlátozódó fogadtatástörténetét. Liszt igyekezett bemutatni úttörő stílusú műveit, de számos eset bizonyítja, hogy számításba vette a közönség teherbíró képességét is. Még magyar vonatkozású művei esetében sem kezdeményezte mindegyikük előadását: míg például a *Magyar fantáziát* és a *Hungariát* maga javasolta, addig a *Funérailles-t* vagy a *Hunok csatáját* nem szorgalmazta. Írásomban egyrészt arra keresem a választ, hogy milyen szempontok alapján döntött Liszt, ha volt beleszólása a koncertprogram összeállításába. Másrészt szimfonikus művei kézzongorás átiratainak pest-budai előadásait veszem számba. Úgy tűnik ugyanis, hogy Liszt ezeket az átiratokat a szimfonikus művek megismertetése és terjesztése értékes eszközeként tartotta számon.

Tárgyszavak: Liszt Ferenc, Erkel Ferenc, Erkel Sándor, Filharmóniai Társaság, kézzongorás átiratok, Thern Vilmos, Thern Lajos, Siposs Antal, Belvárosi plébánia, Hungaria Szálló, Vigadó, Zeneakadémia

KACZMARCZYK ADRIENNE a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen szerezte meg muzikológus diplomáját 1995-ben és az Eötvös Loránd Tudományegyetemen latin filológus diplomáját 2002-ben. 1992–2010 között a budapesti Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont tudományos munkatársa volt. 1995-től tanít a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zenetudományi Tanszékén. 1994 óta közreadója, 2009 óta főszerkesztője Liszt Ferenc Zeneművei Új Összkiadásának. 2021 óta kutatóként dolgozik a HUN-REN BTK Magyar Zenetörténeti Osztályán. Fő kutatási területe Liszt élete és művei, valamint a 19. század zenetörténete.

ABSTRACT

ADRIENNE KACZMARCZYK (HUN-REN RCH Institute for Musicology)

Liszt's Choice of Program for Pest-Buda. The Works by the Weimar Symphonic Composer

The interest in the events of Ferenc Liszt's career in Hungary was focused from the very beginning on the concerts he gave there. Before 1848, Liszt mostly appeared as a soloist, performing works by nineteenth-century composers and improvising on Hungarian-style melodies. Once he settled in Weimar and elaborated his symphonic style, creating a group of works that was to be most acclaimed by his contemporaries and posterity, Liszt wanted to gain recognition in Hungary in this new capacity as well. His symphonic works could be regularly performed from the 1860s, following the establishment of the first permanent symphony orchestra, the Philharmonic Society (Pest, 1853), and due to the publication in print of Liszt's orchestral works from the second half of the 1850s in Germany. We are familiar with the reception history of these works in Hungary, which was practically limited to Pest-Buda, from the press research of Dezső Legány and others, and from Mária Eckhardt comprehensive study. Liszt made efforts to present his pioneering-style works, but there are many instances showing that he took into consideration the audience's receptivity as well. Even in the case of his Hungarian works, he did not take the initiative to have them all performed: while he himself suggested e.g. the *Hungarian Fantasy* and the symphonic poem *Hungaria*, he did not insist on the performances of *Funérailles* or *Hunnenschlacht*. In my article, I examine the criteria on which Liszt based his decision, if he had a say in the choice of program. On the other hand, I also take into account the Pest-Buda performances of his symphonic works – in transcriptions for two pianos, since Liszt seems to have considered these transcriptions as a valuable means of dissemination, making the audience acquainted with his symphonic works.

Keywords: Ferenc Liszt, Ferenc Erkel, Sándor Erkel, Philharmonic Society, transcriptions for two pianos, Vilmos Thern, Lajos Thern, Antal Siposs, Inner city parish, Hungaria Hotel, Redoute/Vigadó, Academy of Music

ADRIENNE KACZMARCZYK graduated from the Liszt Academy of Music with a diploma in musicology in 1995 and from the Eötvös Loránd University of Sciences in 2002 as a Latin philologist. Between 1992 and 2010, she was a member of the scientific staff at Liszt Ferenc Memorial Museum and Research Centre, Budapest. Since 1995, she has taught at the Liszt Academy of Music, Department of Musicology. Since 1994 she has been an editor, since 2009 also the editor-in-chief of the Ferenc Liszt Complete Critical Edition. Since 2021, she has worked as a research fellow at the Department of Hungarian Music History (HUN-REN RCH Institute for Musicology). Her main field of research is centered on Liszt's life and works and the music history in the nineteenth century.